

А. О. Гуторов,

к. е. н., с. н. с., докторант, ННЦ "Інститут аграрної економіки" НААН України, м. Київ

ІНТЕГРАЦІЙНІ ВІДНОСИНИ ЯК ЧИННИК ЕКОНОМІЧНОГО ЗРОСТАННЯ В АГРАРНОМУ СЕКТОРІ ЕКОНОМІКИ

A. Gutorov,

Ph.D. in Economics, Senior Scientific Researcher, Doctoral Student, National Scientific Centre
"Institute of Agrarian Economics" of the National Academy of Agrarian Sciences of Ukraine, Kyiv

THE INTEGRATION RELATIONS AS A FACTOR OF ECONOMIC GROWTH IN THE AGRARIAN
SECTOR OF THE ECONOMY

Досліджено інтеграційні відносини в системі економічного зростання в аграрному секторі економіки. Сформовано теоретико-методологічний базис економічного зростання аграрного сектора економіки на інтеграційних засадах. Показано, що розвиток інтеграційних відносин загалом веде до інтенсифікації, неоіндустріалізації, розширеного відтворення, зростання рівня продовольчої незалежності і міжнародної конкурентоспроможності країни, конвергенції соціально-економічних систем і сільських територій тощо. Водночас дезінтеграція посилює міжгалузеві диспропорції, сприяє деіндустріалізації галузі, асиметрії у розміщенні продуктивних сил, звуженому відтворенню капіталу, призводить до загального економічного занепаду, стагфляції, сателітизації економіки. Для оцінювання рівня розвитку інтеграційних відносин на галузевому і міжгалузевому рівні обґрунтовано використання системи мультиплікаторів доданої вартості, удосконалено методичний підхід до розрахунку розміру потенційних втрат від дезінтеграції аграрного сектора економіки в умовах експортно-сировинної орієнтації. Показано, що ця методика має бути основою під час ухвалення стратегічних рішень щодо галузевого і територіального управління.

We have investigated the integration relations in a system of economic growth in the agrarian sector of the economy. The theoretical and methodological foundation of the economic growth of the agrarian sector of the economy on the integration basis is created. It is shown that development of the integration relations generally conducts to intensification, industrialization, extended reproduction, food independence rising and international competitiveness's growth of the country, convergence of social and economic systems and rural areas, etc. At the same time, disintegration strengthens interindustry disproportions, makes for branch's deindustrialization, asymmetry in distribution of productive forces, reductive capital's reproduction, leads to the general economic regress, its stagflation, and satellitization of the national economy. For estimation of the integration relations' development level at the branch and interindustry levels we have proved to use the system of the multipliers of value added, and also improved the methodical approach for estimation of the size of potential losses from disintegration of the agrarian sector of the economy in the conditions of raw-export orientation. It is shown that this technique has to be a basis at making strategic decisions on branch and territorial administration.

Ключові слова: інтеграція, інтеграційні відносини, економічне зростання, мультиплікатор валової доданої вартості, ланцюг створення доданої вартості, аграрний сектор економіки.

Key words: integration, integration relations, economic growth, multiplier of gross value added, chain of value added, agrarian sector of the economy.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ У ЗАГАЛЬНОМУ ВИГЛЯДІ ТА ЇЇ ЗВ'ЯЗОК ІЗ ВАЖЛИВИМИ НАУКОВИМИ ЧИ ПРАКТИЧНИМИ ЗАВДАННЯМИ

Метою усіх цільових програм і стратегій національного і секторального розвитку є забезпечення економічного зростання й підвищення добробуту нації. Від того, якою є динаміка економічного розвитку країни, які процеси і структурні трансформації її зумовлюють і су-

проводжують, залежать дальші перспективи державотворення і організації економічного життя. Тому проблема розвитку інтеграційних відносин як чинника зростання аграрного сектора економіки є актуальною і доточною.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Дослідженню інтеграційних чинників розвитку аграрного сектора економіки присвятили свої праці

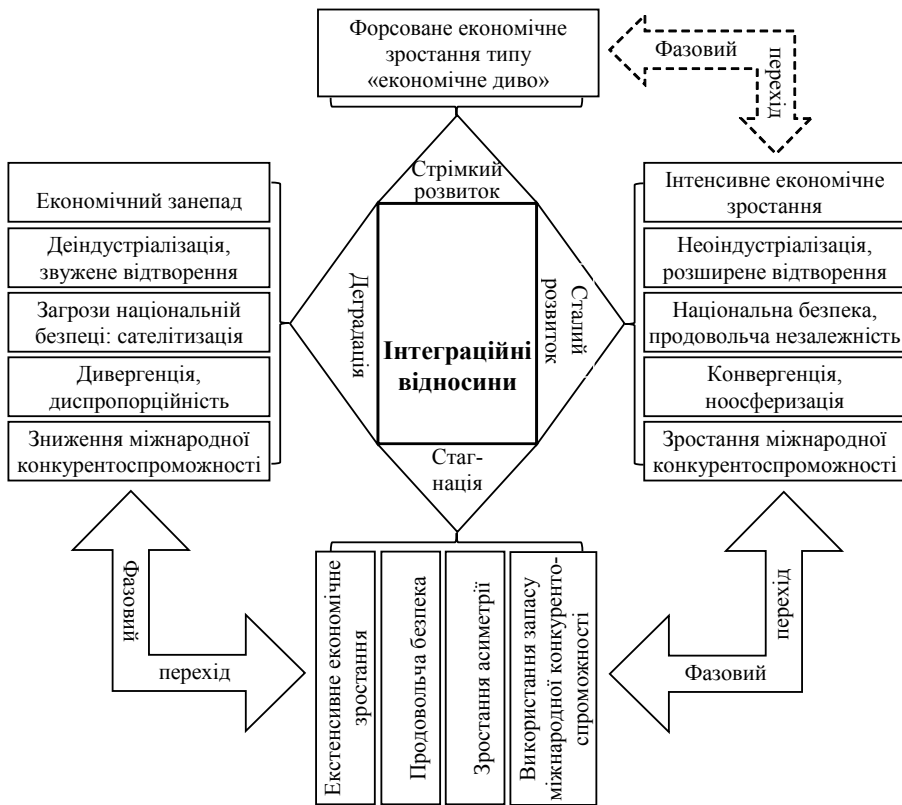

Рис. 1. Інтеграційні відносини як чинник економічного зростання

Джерело: розробив автор.

В. Валентинов, С. Губанов, Є. Данкевич, М. Кропивко, М. Леденцова, Ю. Лупенко, Г. Мазур, М. Малік, П. Саблук, О. Томілін та багато інших учених. Водночас потребують уточнення методологічний базис розвитку інтеграційних відносин як чинника економічного зростання аграрного сектора економіки, а також методика оцінювання рівня галузевої і міжгалузевої інтеграції.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Метою статті є формування моделі економічного зростання аграрного сектора економіки на засадах розвитку інтеграційних відносин.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

Економічне зростання є складною багатофакторною системою процесів і явищ, пов'язаних з еволюцією господарського механізму і розвитку продуктивних сил, кількісним і якісним удосконаленням процесу суспільного відтворення, наслідком чого є збільшення національного багатства, зміна суспільно-економічних укладів. Центральним системоутворючим і міждисциплінарним елементом системи економічних відносин і розвитку продуктивних сил є інтеграційні відносини. Ми переконані, що саме вони формують базис економічного зростання національної економіки і її секторів, визначають тип і вектор економічного розвитку і суспільно-економічних трансформацій (рис. 1).

Водночас темп і напрям розвитку інтеграційних відносин визначають характер економічного зростання. Так, їх сталий розвиток призводить до неоіндустріалізації, інтенсифікації й екологізації виробництва, розширеного відтворення, зростання рівня продовольчої незалежності і міжнародної конкурентоспроможності країни, конвергенції соціально-економічних систем і територій тощо. Цей сценарій загалом відповідає моделі економічного зростання Й. Шумпетера, де джерелом прогресу є інновації ("нові комбінації"), що здійснює підприємець у таких формах: розробка нового товару

або нової його якості; впровадження нових методів виробництва або комерційного поводження з товаром; відкриття нового ринку для суб'єктів господарювання певної галузі; відкриття нового джерела постачання сировини чи напівфабрикатів; реорганізація галузі шляхом її інтеграції [1, с. 75]. Отже, Й. Шумпетер описав концептуальну модель вертикальної інтеграції (прогресивної і регресивної) розширеного відтворення не залежно від рівня ієрархії економічної системи. До того ж, джерелом фінансування "нових комбінацій" він вважав щорічне збільшення фонду соціальних заощаджень і частину ресурсів, які можуть вивільнитися щороку для цілей розвитку [1, с. 80]. У системі національних рахунків це відповідає частині ВВП, яку використовують у цілях валового нагромадження капіталу, що, своєю чергою, тісно пов'язано з обсягами капітальних інвестицій.

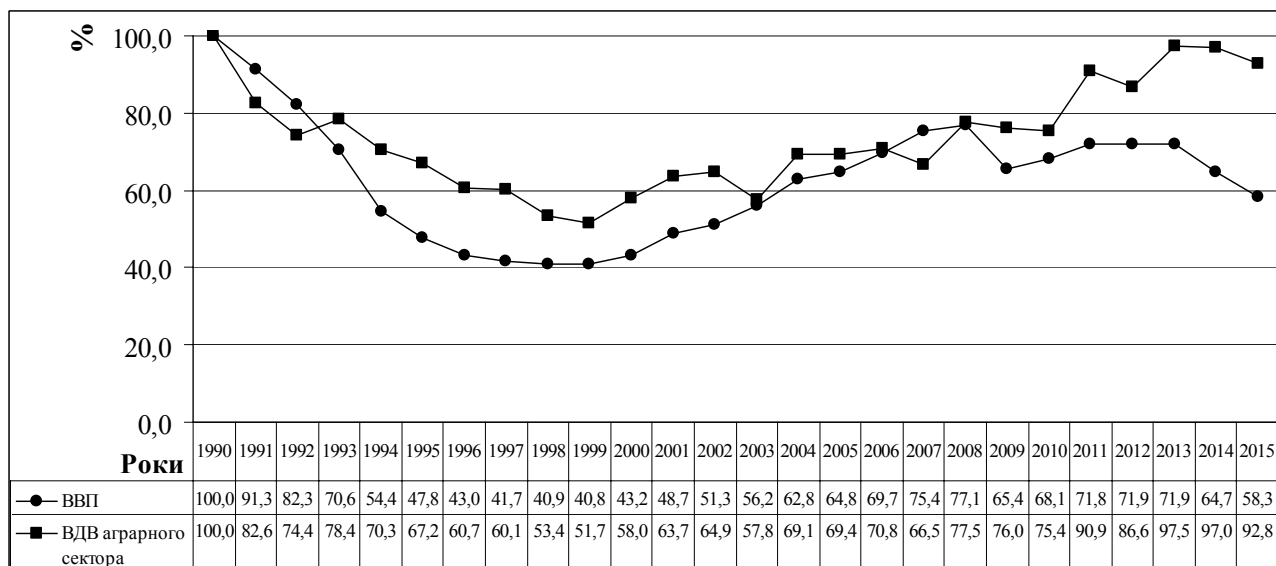
Нарощення потенціалу ендогенного зростання і його реалізація в умовах стрімкого розвитку інтеграційних відносин приводить до форсованого економічного росту типу "економічне диво" (Гонконг, Китай, Південна Корея, Японія тощо). На думку С. Кузнеця, джерелом такого зростання є розвиток сучасної науки,

що створює потенціал для розвитку технологій в обсязі, набагато більшому за його нарощення у звичайних умовах [2, с. 249]. Однак для реалізації інноваційного потенціалу виникає потреба змінити інституціональну структуру національної економіки. У глобальному вимірі "економічне диво" діалектично пов'язане з природою епохальних інновацій.

Мінімізація темпів або повна відсутність розвитку інтеграційних відносин протягом тривалого часу призводить до переважання екстенсивних чинників суспільно-економічного прогресу над інтенсивними, нарощування асиметрії у розвитку і розміщенні продуктивних сил і господарському механізмі, витрачання ("проїдання") запасу міжнародної конкурентоспроможності. До того ж рівень продовольчої безпеки залишається високим і є достатньо можливостей для фазового переходу до моделі інтенсивного зростання. Проте дальша деградація інтеграційних відносин, системна дезінтеграція спричиняє деіндустріалізацію, загальний економічний занепад, стагфляцію, диспропорційність міжгалузевих відносин, що, з урахуванням процесів неоліберальної глобалізації й опортуністичної поведінки, створить реальну загрозу національній безпеці держави через перетворення її на сировинний придаток і ринок збуту неякісних товарів інших, більш розвинених країн.

Детермінантами економічного зростання у сучасних умовах є низка екзогенних і ендогенних чинників, серед яких найважливішими є забезпеченість країни якісними природними і трудовими ресурсами, її географічне розташування, оптимальне розміщення продуктивних сил за регіонами, наявність науково-освітнього потенціалу для генерування ідей та економічних можливостей для фінансування їх реалізації, наявність потрібних інституцій, ефективність державного і галузевого управління тощо. Зважаючи на це, слушно є думка С. Мочерного, що економічне зростання — це національна самосвідомість народу, його дух та енергія [3, с. 455].

Як показують дані Держстату України, протягом 1990—2015 рр. економіка України, та її аграрний сек-

Рис. 2. Динаміка індексів фізичного обсягу валового внутрішнього продукту і валової доданої вартості аграрного сектора економіки України (у цінах 1990 р.)

Примітки. Аграрний сектор економіки наведено в оцінках за видом економічної діяльності "Сільське господарство, лісове господарство та рибне господарство". У 2014—2015 рр. — без урахування тимчасово окупованої території та зони проведення антитерористичної операції. Трансформацію системи національних рахунків не враховано.

Джерело: розрахував автор за даними Держстату України.

тор зокрема, характеризуються циклічністю динаміки основних макроіндикаторів (рис. 2).

Так, у 1991—1999 рр. спад національної економіки спричинили трансформаційні процеси, пов'язані з поступом України до ринкових умов, роздержавленням власності, проведенням аграрної реформи тощо, а також він посилюється через світову фінансову кризу 1997—1998 рр. За 9 років виробництво товарної частини ВВП зменшилося більше ніж удвічі, зокрема в аграрному секторі економіки — на 48,3%. Зростання економіки після реформ було до 2008 р., проте внаслідок світової фінансової кризи відбувся різкий спад 2009 р. Незважаючи на певну стабілізацію, темпи росту у 2010—2013 рр. були надзвичайно низкими, не дали змогу відновитися навіть до рівня 2008 р. Криза, що почалася у 2014 р. зі зміною політичних інститутів, спричинила різке падіння обсягів виробництва валового внутрішнього продукту, заклала підвалини для тривалого періоду рецесії. В аграрному секторі економіки, крім названих загальноекономічних явищ, значні коливання відбулися у 2003 р., коли внаслідок несприятливих погодних умов недоотримали велику частину врожаю, та в 2007 р. — через світову продовольчу кризу, яка призвела до істотного здорожчання продуктів харчування.

Випереджаючи темпи скорочення кількості наявного населення в Україні, особливо сільського, утворили статистичний парадокс: на тлі загального зменшення обсягу виробництва валової доданої вартості аграрного сектора економіки, погіршення соціальних умов життя, рівень добробуту на селі зростає. Певною мірою це пояснюємо значним зростанням продуктивності праці в 2008—2015 рр. у зв'язку з оновленням матеріально-технічної бази сільського господарства, особливо в інтегрованих суб'єктах господарювання і дочірніх підприємства транснаціональних корпорацій. Іншою причиною є вади обліку підсектора домашніх господарств, питома вага яких у виробництві валової продукції сільського господарства майже щороку збільшується, а сільськогосподарських підприємств — зменшується.

Оцінювання рівня розвитку інтеграційних відносин — методологічно складна задача, тому що немає даних про обсяги ресурсів, що були виробничо спожиті власне в інтегрованих галузях економіки. До того ж, експортна сировинна орієнтація національної економіки

України призводить до недоотримання потенційно і валової доданої вартості, яка переміщується за кордон у купі з напівфабрикатами, де власне виробляється і привласнюється.

Зауважимо, що в 1939 р. А. Фішер розробив структурну модель економіки, яка складається з трьох секторів діяльності. Так, до первинного сектора учений відніс сільське, лісове, рибне господарство, мисливство й добувну промисловість; до вторинного сектора — переробну промисловість і будівництво; до третинного сектора — усі інші види економічної діяльності, що формують сферу послуг [4]. Згодом, у 1953 р. Н. Фут і П. Хетт і третинного сектора виокремили четвертинний (інформація та телекомунікації, фінансова та страхова діяльність, транспорт, складське господарство, пошта та кур'єрська діяльність, оптова та роздрібна торгівля) і п'ятірковий (освіта, професійна, наукова та технічна діяльність) сектори [5]. Завдяки дослідженням змін у секторальній структурі виробництва й зайнятості К. Кларк довів, що структурна динаміка економіки є еволюційною: у доіндустріальну епоху найбільшу частку займає первинний сектор, в індустріальну — вторинний, у постіндустріальну — третинний [6, с. 347]. До того ж, частка аграрного сектора економіки у валовому випуску та валовій доданій вартості має зменшуватися із переходом від одного технологічного укладу до іншого [6, с. 337—373]. Отже, структурна модель економіки Фішера-Кларка описує генезу розвитку інтеграційних відносин: при дезінтеграції переважає первинний сектор і деіндустріалізація, при глибокій інтеграції — постіндустріальна економіка знань.

Виходячи з цього, для оцінювання секторальних інтеграційних співвідношень на макrorівні потрібно співвіднести додану вартість, утворену у найвищому технологічному переділі ланцюга створення вартості (VA_g), і додану вартість, видобуту із сировини (VA_s):

$$M_{VA} = \frac{VA_g}{VA_s} \quad (1)$$

де M_{VA} — мультиплікатор доданої вартості кінцевої продукції, виробленої у ланцюгу створення цінності.

Якщо розглядати співвідношення (1) з погляду вертикально інтегрованого суб'єкта господарювання, то формула набуде виду (2).

Таблиця 1. Секторальні інтеграційні співвідношення в окремих країнах світу

Країна	Питома вага ВДВ аграрного сектора економіки ¹⁾ у ВВП країни, %			Мультиплікатор доданої вартості переробної промисловості			Мультиплікатор доданої вартості первинного сектора економіки		
	2001 р.	2010 р.	2015 р.	2001 р.	2010 р.	2015 р.	2001 р.	2010 р.	2015 р.
Австралія	4,3	2,5	2,6	2,2	1,6	1,7	4,7	4,9	6,4
Австрія	1,9	1,4	1,3	10,1	10,9	12,2	4,4	4,9	4,9
Велика Британія	0,8	0,7	0,7	5,4	4,5	8,8	6,0	7,8	6,9
Данія	2,7	1,4	1,2	4,1	3,8	6,4	4,6	5,8	5,8
Італія	2,8	2,0	2,2	6,9	7,9	7,0	4,5	5,5	5,4
Латвія	5,0	4,4	3,4	3,9	3,7	4,2	4,9	5,5	6,2
Нідерланди	2,4	1,9	1,8	3,9	3,4	4,0	5,0	6,0	6,4
Німеччина	1,2	0,7	0,6	17,6	24,4	29,9	4,2	4,3	4,2
США	1,2	1,2	1,1	7,1	4,7	5,3	6,0	6,3	6,6
Угорщина	5,6	3,5	4,1	4,8	6,7	6,7	3,6	3,9	3,5
Франція	2,3	1,8	1,8	7,1	6,9	7,2	5,6	7,6	7,5
Чехія	3,3	1,7	2,5	6,7	9,0	8,9	3,3	3,8	3,3
Швейцарія	1,0	0,7	0,7	17,0	23,0	23,3	4,9	5,0	5,3
ЄС-28, усього	2,2	1,6	1,5	7,0	7,3	8,3	4,7	5,6	5,8
Україна	16,4	8,4	14,2 ²⁾	1,9	2,0	1,7 ²⁾	2,5	3,4	3,0 ²⁾

Примітки. ¹⁾ — За видом економічної діяльності "Сільське господарство, лісове господарство та рибне господарство". ²⁾ — Без урахування тимчасово окупованої території та зони проведення антитерористичної операції.

Джерело: розрахував автор за даними статистичної бази ОЕСР і Держстату України.

$$M_{IEA} = \frac{TVG_{fo}}{MC_i} \quad (2),$$

де M_{IEA} — мультиплікатор доданої вартості інтегрованого суб'єкта господарювання; TVG_{fo} — вартість товарної продукції на всіх стадіях ланцюга створення вартості інтегрованого суб'єкта господарювання, грош. од.; MC_i — матеріальні витрати, здійснені інтегрованим суб'єктом господарювання на початковій стадії виробництва, грош. од.

Очевидно, що значення M_{IEA} зростатиме по мірі поглиблення інтеграції.

Якщо аналізувати приріст доданої вартості інтегрованого суб'єкта господарювання не за стадіям ланцюга створення цінності, а за складом бізнес-одиниць (у разі квазівертикальної інтеграції значна частина інформації становить комерційну таємницю, а суб'єкти господарювання де-юре зберігають самостійність), то мультиплікатор буде наближено дорівнювати співвідношенню економічних доданих вартостей:

$$M_{IEA} \approx \left| \frac{EVA_{fo}}{EVA_{fi}} \right| \quad (3),$$

де EVA_{fo} — економічна додана вартість підприємства-члена інтегрованого суб'єкта господарювання, що виробляє кінцеву продукцію, грош. од.; EVA_{fi} — економічна додана вартість підприємства-члена інтегрованого суб'єкта господарювання, що постачає первинні ресурси, грош. од. Своєю чергою, економічна додана вартість є чистим операційним прибутком після сплати податків і відрахування затрат на капітал [7, с. 5, 198].

Зауважимо, що в силу дії закону вертикальної інтеграції, значення EVA_{fi} може бути від'ємним через нульовий прибуток, тому M_{IEA} за формулою (3) оцінюють за модулем.

Для оцінювання рівня інтеграції між секторами національної економіки, а також визначення потенційних втрат від експортно-сировинної орієнтації країни М. Леденьова запропонувала розраховувати мультиплікатори доданої вартості переробної промисловості (M_{VA}^{PI}) і всього первинного сектора економіки (M_{VA}^{PS}) [8, с. 51].

$$M_{VA}^{PI} = \frac{VA_A + VA_{Fr} + VA_{Fs} + VA_{Mq} + VA_M}{VA_A + VA_{Fr} + VA_{Fs} + VA_{Ma}} \quad (4),$$

$$M_{VA}^{PS} = \frac{TVA}{VA_A + VA_{Fr} + VA_{Fs} + VA_{Mq}} \quad (5),$$

де $VA_A, VA_{Fr}, VA_{Fs}, VA_{Mq}, VA_M$ — валова додана вартість сільського господарства, лісового господарства, рибного господарства, добувної промисловості і переробної промисловості відповідно, грош. од.; TVA — загальний обсяг валової доданої вартості у національній економіці країни, грош. од.

Розрахунки, проведені згідно з вищенаведеною методикою, показують, що Україна істотно поступається більшості економік провідних країн світу не тільки за темпами економічного розвитку, а й за його структурою. Так, частка валової доданої вартості аграрного сектора економіки України в 2015 р. був у понад 9,4 раза більший за середнє значення по Європейському союзу, а, порівняно з Німеччиною, у понад 23,6 раза (табл. 1).

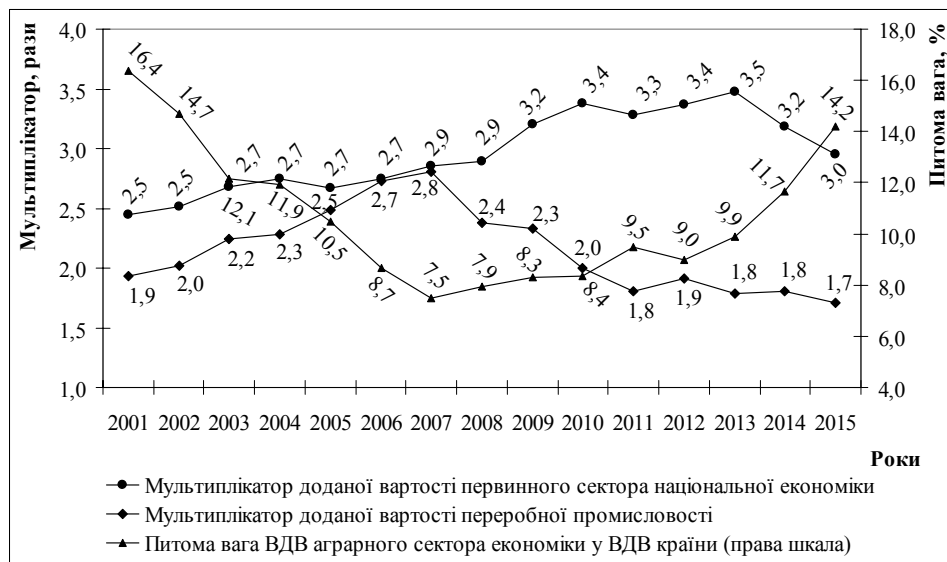
До того ж, вступ України до Світової організації торгівлі на початку 2008 р. призвів до щорічного зростання питомої ваги аграрного сектора економіки у валовому внутрішньому продукті (протягом 2008—2015 рр. спостерігаємо збільшення в 1,8 раза), тим самим створивши міцне підґрунтя для деіндустріалізації і сировинної орієнтації галузі (рис. 3).

Значення мультиплікаторів доданої вартості, порівняно з іншими країнами світу, є заниженими, характеризує національну економіку як дезінтегровану. Так, у 2015 р. переробна промисловість України виробила 1,7 грн доданої вартості з розрахунку на 1,0 грн. сировини, тим самим не перейшовши межу навіть другого технологічного переділу ланцюга створення цінності. Це значення у 4,9 раза менше за середнє по країнах-членах ЄС, у 17,6 раза менше, ніж у Німеччині тощо. Динаміка цього показника показує, що повільні темпи розвитку інтеграційних відносин у 2001—2007 рр. змінилися різким їхнім падінням, починаючи з 2008 р., що триває і донині.

Беручи до уваги ієрархічну будову Класифікатора видів економічної діяльності (КВЕД-2010; ДК 009:2010), що гармонізовано з класифікацією Євростату NACE (Rev. 2), ми пропонуємо розраховувати частковий мультиплікатор доданої вартості аграрного сектора економіки (M_{VA}^{AS}):

$$M_{VA}^{AS} = \frac{VA_A + VA_{Fr} + VA_{Fi}}{VA_A + VA_{Fr}} \quad (6),$$

де VA_{Fi} — валова додана вартість харчової промисловості (за видом економічної діяльності "виробництво харчових продуктів, напоїв і тютюнових виробів").

Рис. 3. Динаміка секторальних інтеграційних співвідношень в економіці України

Примітки. Аграрний сектор економіки наведено в оцінках за видом економічної діяльності "Сільське господарство, лісове господарство та рибне господарство". У 2014—2015 рр. — без урахування тимчасово окупованої території та зони проведення антитерористичної операції.

Джерело: розрахував автор за даними Держстату України.

Текстильне виробництво, а також виробництво шкіри ми не враховуємо, тому що їхній зв'язок з сільськогосподарським виробництвом незначний, відповідно до даних таблиць "витрати — випуск".

Розраховані за формулою (6) значення мультиплікатора є ще нижчими за попередні, дають змогу схарактеризувати харчову промисловість України як галузь полуторного переділу з тенденцією до дезінтеграції по мірі розвитку експортно-сировинної моделі в сільському господарстві (рис. 4).

Узявши за основу і модифікувавши методичний підхід М. Леденьової [8, с. 52], можна оцінити потенційні втрати валової доданої вартості (L_{VA}^{AS}) від дезінтеграції аграрного сектора економіки в умовах його експортної орієнтації:

$$L_{VA}^{AS} = (M_{VA}^0 - M_{VA}^U) \cdot VA_{AS} \cdot \frac{E_{AS}^U - I_{AS}^U}{E^U} \quad (7)$$

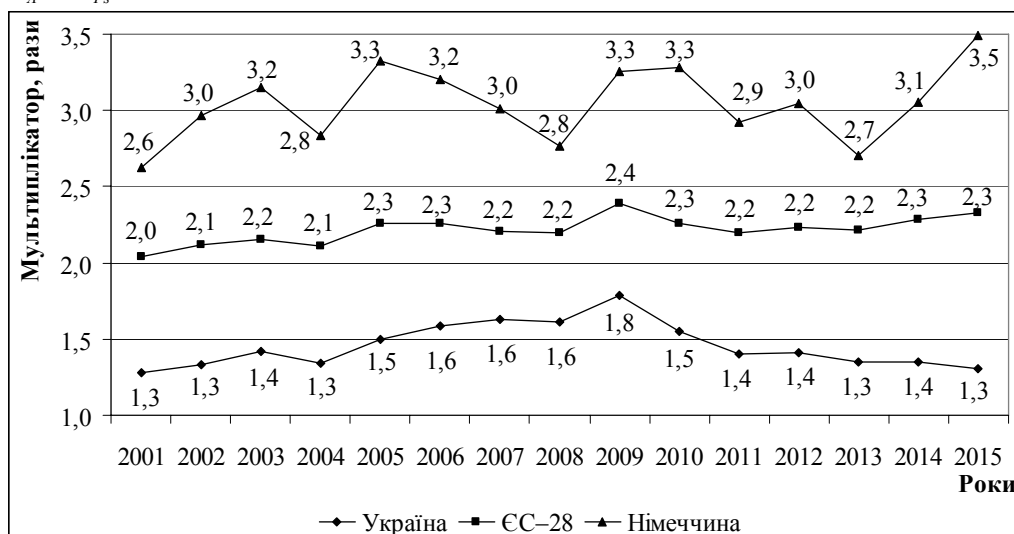
де $M_{VA} = \frac{TVA}{VA_A + VA_{FS}}$; M_{VA}^0, M_{VA}^U — значення M_{VA} , прий-

няте за базис для порівняння, і фактичне в Україні у звітному році; VA_{AS} — валова додана вартість аграрного сектора економіки України ($VA_{AS} = VA_A + VA_{FS}$), грош. од.; E_{AS}^U, I_{AS}^U — експорт та імпорт продукції аграрного сектора економіки (товарів груп I—II за УКТЗЕД) у вартісному вираженні, грош. од.; E^U — загальний обсяг експорту товарів з України у вартісному вираженні у звітному році, грош. од.

Різниця між експортом й імпортом указує на те, що частина експорту заміщується імпортом, тим самим створюючи потенційну можливість для виробництва доданої вартості харчовою промисловістю України.

Для розрахунку потенційних втрат валової доданої вартості за формулою (7) використаємо дані економічних рахунків сільського господарства України, прийнявши за базу порівняння середні значення по Європейському союзу за 2011—2015 рр. (табл. 2).

Цілком очевидно, що значний розрив у значеннях мультиплікаторів доданої вартості аграрного сектора

Рис. 4. Динаміка мультиплікатора доданої вартості аграрного сектора економіки (за його інтеграції з харчовою промисловістю)

Примітка. У 2014—2015 рр. — без урахування тимчасово окупованої території та зони проведення антитерористичної операції. Джерело: розрахував автор за даними статистичної бази ОЕСР і Держстату України.

економіки зумовляє її відтік до більш розвинених країн, визначає природу економічних інтересів транснаціональних корпорацій і трейдерів. Євроінтеграційний вектор України в умовах дезінтеграції створює лише примарний соціально-економічний ефект від зростання експортно-імпортного сальдо зовнішньоторговельного балансу сільськогосподарською продукцією, продукує рентоорієнтовану поведінку у цій сфері, фактично призводить до зниження національного багатства й швидкого перетворення держави на сателіт. У таких умовах економічне зростання неможливе, тому що відтік капіталу спричиняє його "проїдання", нераціональне використання і недоагромадження, тим самим ще більше прискорює деіндустріалізацію економіки, редукцію до докапіталістичних способів виробництва.

ВИСНОВКИ І ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ РОЗВІДОК

Аграрний сектор економіки України нині є одним із системоутворюючих, стратегічно важливих сегментів національної економіки. Від рівня його розвитку залежить продовольча безпека держави, рівень добробуту і зайнятості сільського населення, а також працівників з пов'язаних галузей, здоров'я нації тощо. Доведено, що економічне зростання інтенсивного типу в аграрному секторі економіки можливе тільки завдяки системному розвитку інтеграційних відносин, має неодмінно супроводжуватися неоіндустріалізацією.

Система управлінських рішень щодо розвитку аграрного сектора економіки має базуватися на аналізі ланцюгів створення цінності, у якій основним індикатором рівня інтеграції є мультиплікатор валової доданої вартості. Як показують наші дослідження, нині економіка України є дезінтегрована, зокрема аграрний сектор і харчова промисловість формують тільки полуторний технологічний переділ, що сприяє дальшій деградації міжгалузевих відносин, зростанню диспропорцій обміну й деіндустріалізації. До того ж, в умовах неоліберальної глобалізації, зокрема й стратегічного курсу України на євроінтеграцію, вітчизняна аграрна і переробна галузь є здебільшого неконкурентоспроможною на світовому ринку, а тому основні надходження від зовнішньої торгівлі формуються за рахунок експорту сировини і напівфабрикатів. Своєю чергою, це призводить до значних втрат у вигляді недоотриманої доданої вартості, розмір яких у 2015 р. становив біля 40 % ВВП тільки за рахунок експортної орієнтації сільського господарства.

Наведена у статті методика оцінювання рівня розвитку міжгалузевої інтеграції повністю характеризує динаміку цього процесу на макрорівні, є статистично значущою і достовірною для ухвалення відповідних управлінських рішень на її базі.

Перспективами подальших досліджень у цьому напрямі є розробка стратегічних засад економічного зростання аграрного сектора економіки України на інтеграційній основі.

Література:

1. Шумпетер Й.А. Теорія економічного розвитку: Дослідження прибутків, капіталу, кредиту, відсотка та економічного циклу / Й.А. Шумпетер; пер. з англ. В. Старка. — К.: Вид. дім "Києво-Могилянська академія", 2011. — 242 с.
2. Kuznets S. Modern Economic Growth: Findings and Reflections / S. Kuznets // The American Economic Review. — 1973. — Vol. 63, No. 3. — P. 247—258.

Таблиця 2. Потенційні втрати валової доданої вартості аграрного сектора економіки України від дезінтеграції з харчовою промисловістю в умовах експортно-сировинної моделі зовнішньої торгівлі з країнами-членами ЄС

Показник	Роки				
	2011	2012	2013	2014	2015
Мультиплікатор доданої вартості аграрного сектора економіки, рази					
– Україна (M_{VA}^U)	10,9	11,6	10,4	8,8	7,3
– ЄС-28 (M_{VA}^0)	67,1	67,9	65,6	70,0	74,0
Нетто-експортна квота аграрного сектора економіки України під час зовнішньої торгівлі з країнами ЄС, %	1,4	2,6	2,6	3,4	5,0
Потенційні втрати валової доданої вартості (L_{VA}^{AS}), млрд грн.	86,2	158,2	181,9	327,2	784,1
Співвідношення потенційних втрат валової доданої вартості з ВВП України (у фактичних цінах), %	6,4	10,8	11,9	20,6	39,4

Джерело: розрахував автор за даними статистичної бази ОЕСР і Держстату України.

3. Економічна енциклопедія: у 3 т. / Ред. рада: Б.Д. Гаврилишин (голова) [та ін.]. — К.: Академія; Тернопіль: Акад. нар. госп-ва, 2000 — 2002. — Т. 1: А (абандон) — К (концентрація виробництва) / Редкол.: С.В. Мочерний (відп. ред.) [та ін.]. — 2000. — 864 с.

4. Fisher A. G. B. Production, Primary, Secondary and Tertiary / A. G. B. Fisher // Economic Record. — 1939. — Vol. 15, Issue. 1. — P. 24—38.

5. Foote N.N. Social Mobility and Economic Advancement / N. N. Foote, P.K. Hatt // Economic Record. — 1939. — Vol. 15, Issue. 1. — P. 24—38.

6. Clark C. The Conditions of Economic Progress / C. Clark. — London: Macmillan and Co. LTD, 1940. — 504 p.

7. Grant J. L. Foundations of Economic Value Added [2nd ed.] / J. L. Grant. — Hoboken: John Wiley & Sons Inc., 2003. — xii, 324 p.

8. Леденёва М.В. Сырьевая внешнеторговая специализация России: расчёт потерь добавленной стоимости / М.В. Леденёва // Национальные интересы: приоритеты и безопасность. — 2011. — № 23 (116). — С. 47—58.

References:

1. Schumpeter, J. A. (2011), Teoriia ekonomichnoho rozvytku: Doslidzhennia prybutkiv, kapitalu, kredytu, vidotka ta ekonomichnoho tsiklu [The Theory of Economic Development. An Inquiry into Profits, Capital, Credit, Interest, and the Business Cycle], Kyievo-Mohylianska akademiia, Kyiv, Ukraine.
2. Kuznets, S. (1973). "Modern Economic Growth: Findings and Reflections", The American Economic Review, vol. 63, no. 3, pp. 247—258.
3. Havrylyshyn, B. D. (2000), Ekonomichna entsyklopediia [Economic Encyclopedia], vol. 1, Akademiia, Kyiv, Ukraine.
4. Fisher, A. (1939). "Production, Primary, Secondary and Tertiary", Economic Record, vol. 15, issue 1, pp. 24—38.
5. Foote, N. and Hatt, P. (1953). "Social Mobility and Economic Advancement", The American Economic Review, vol. 43, no. 2, pp. 364—378.
6. Clark, C. (1940), The Conditions of Economic Progress, Macmillan and Co. LTD, London, UK.
7. Grant, J. (2003), Foundations of Economic Value Added, John Wiley & Sons Inc., Hoboken, USA.
8. Ledeneva, M. V. (2011), "Russia's Raw Foreign Trade Specialization: Calculation of the Value Added Losses", Natsionalnye interesy: priority i bezopasnost, issue 23 (116), pp. 47—58.

Стаття надійшла до редакції 10.08.2017 р.